

levensstijl is anders geworden, en ook het Rotterdams Lyceum heeft zich aangepast aan de moderne tijd. Maar wanneer het daarbij toch een eigen karakter bewaard heeft, dan is dit vooral hieraan te danken, dat kon worden voortgebouwd op de degelijke grondslagen, door Schrijver gelegd.

Nu aan dit lange en werkzame leven een einde is gekomen past op deze plaats een woord van eerbied aan de nagedachtenis van deze rechtschappen en bekwame Rotterdammer. Voor de velen die hem gekend hebben blijft hij onvergetelijk.

JAN VAN TILBURG, 1900-1977

DOOR DR. A. J. TEYCHINÉ STAKENBURG

DE ouderen onder ons herinneren zich hem heel goed; de jongeren vragen al aarzelend: 'wie was hij ook maar weer?'. Zo snel gaat ons leven! Sinds zijn afscheid als algemeen-voorzitter van de Scheepvaart Vereeniging Zuid op 2 oktober 1967, is Jan van Tilburg al Rotterdamse historie geworden. Een schimmige figuur min of meer, wiens fakkel van grote geestkracht, vuurpijl van enorme werkzaamheid na een welbested leven op 21 oktober 1977 doofde in een Rotterdam op het breukvlak van oud en nieuw. Onze samenleving is inderdaad wreed op zo'n moment; onder zijn slippendragers worden immers de voorste rijen gevormd door bewonderaars van het eerste uur; die op hen volgen zijn wie-het-van-horen-zeggen hebben. Maar bedroefdheid is er bij beiden. Want iedere Rotterdammer, iedere vaderlander weet allicht dit: een groot man onder de weinige groten, die een generatie vormen, heeft ons voorgoed verlaten.

Jan van Tilburg werd op 16 juni 1900 te Rotterdam geboren als zoon van de uit Zevenhuizen afkomstige Antonie van Tilburg en Cornelia Maria Bochove. Hij vormde met zijn broeder Leendert een tweeling; een jongere zuster completeerde het ouderlijk gezin. Van moeder's kant kreeg hij waarschijnlijk meer in zijn geestelijke bagage mede dan van vader's zijde.

Zijn voornaam kwam dan ook van grootvader Bochove – een in de middeleeuwen al bekend Brabants geslacht – die een respectabel burger en kleermaker in Oud-Beijerland was. Overgrootvader Nicolaas was daar tuinman en had als 29-jarige jongeman de Tiendaagse Veldtocht van 1830 meegemaakt. Diens broer Jacob Bokhoven was nolens-volens in de Franse Armee van Napoleon opgenomen en kwam ver buitenshuis terecht.

Dan vloeide er door de aderen der Van Tilburgs nog het Friese bloed der familie Wiebes, wier zoons de wereldzeeën bevoeren. Allemaal voorwaarden voor een ‘open geest’ derhalve!

Vader Van Tilburg kwam naar de Maasstad en werd eerst onderwijzer op Charlois, vervolgens, na de inlijving der randgemeenten, aan de school van Leenheer in het Oude Noorden. Daarna werd hij tot hoofd van de Openbare Lagere School in de Berkelstraat benoemd. Zijn vrouw kwam ook uit het onderwijs, in Katendrecht. Zij konden hun bescheiden gezin zodoende een goede opvoeding geven, ook aan Jan, die na de school van Brand in de Tweede Pijnackerstraat te hebben gevolgd, op de ‘jongeherenschool’ van Kreiken aan de Molenwaterweg het onderwijs mocht vervolgen. Zelfs met Franse les! En dat is iets voor Rotterdammers! De Hogere Burgerschool van Dr. Holwerda – thans de Libanon-scholengemeenschap – volmaakte zijn opleiding in 1916. En daar stond hij dan!

Wat nu verder? De gevoelige jongen, die hij was, wilde graag medicus worden. Hij was uitstekend in de bètha-vakken, vooral wis- en natuurkunde – alleen biologie vond hij een p . . . vak! – en had een goed oor voor talen. Maar in die dagen, toen er nog geen studiebeurzen waren, hadden zijn ouders het geld niet hem een universitaire studie te laten volgen. Misschien dat hij via de militaire dienst zijn doel zou kunnen bereiken, maar de latere Gouverneur-Generaal van Suriname werd afgekeurd voor de Tropendienst! En zo werd het dan een opleiding voor de Dienst van 's Rijks Belastingen; eerst – in 's-Gravenhage – tot surnumerair, eindigend met het vakexamen (1921). Zijn eerste zelfstandige inspectie werd in 1923 de standplaats Lobith, met de daarbij behorende veelvuldige grensdienst. Hij had toen al als rechterhand en plaatsvervanger van ontvangers o.a. in Bergen op Zoom, Joure, Delfzijl en Maassluis dienst

gedaan, en te Hoorn als adjunct-inspecteur gefungeerd, waar hij een verwoed hockeyspeler was! In 1935 keerde hij in zijn geboortestad terug, waar hij zich, behalve met de inspectie van de Rotterdamse buitengemeenten – 40 dorpen notabene – belastte met de opleiding van verificateurs. Dááruit en uit de opleiding van surnumerairs voor de Invoerrechten en Accijnzen groeide de Rijksbelasting-academie, waaraan hij jarenlang docent was.

In 1925 was Van Tilburg inmiddels getrouwd met Jannetje Adriana Stickers, uit welk huwelijk een zoon Antonie (1923) en twee dochters Clara Cornelia Maria (1926) en Cornelia Albertina (1932) geboren werden.

De vijf oorlogsjaren, in Rotterdam meer dan elders in Nederland aan den lijve ondervonden, gingen natuurlijk niet ongemerkt aan Jan van Tilburg voorbij. De door Rost van Tonningen hem in 1944 verleende titel van hoofdinspecteur, sloeg hij af, maar hij oefende wel de voorrechten daaraan verbonden, uit.

Van Tilburg had natuurlijk gezag. Hij werd onmiddellijk het middelpunt van het verzet der belastingambtenaren. In het Nationaal Steunfonds financierde hij in Rotterdam die resistentie, en nadat Koopmans was gefusilleerd en Westra was ontvlucht, zette hij met Hollaar het werk voort. In het voorjaar van 1944 was hij voorzitter van het locale Werkcomité Illegaliteit; in het najaar zou hij voor de financiering der spoorwegstakers zorgen: enige tonnen per week! Die bedragen kreeg hij los van het bedrijfsleven. Men geloofde in zijn autoriteit! Na onze nationale bevrijding zou er nog méér dan twee miljoen van de door hem verzamelde fondsen blijken over te zijn!

Die zich in de bezettingstijd beurtelings Van Lent, De Zwart en Wiebes (sic!) noemde; die zoveel had bijgedragen om de banier van de nationale geestkracht in verdrukking hoog te houden – die zou natuurlijk, als vanzelf, maar in de hem kenmerkende bescheidenheid op 5 mei 1945 voor het Rotterdamse voetlicht treden!

Van Tilburg was inmiddels werkelijk tot hoofdinspecteur der Belastingen benoemd. Hij nam voor de vrijzinnig-democraten zitting in de Gemeenteraad; korte tijd daarna trad hij toe tot de Partij van de Arbeid. Hij werd in 1946 wethouder voor de Financiën en het Havenbedrijf van Rotterdam, welke functie

hij tot 1956 vervulde. Hij zette zich als 'schepen' met kracht, tien jaar lang, achter het herstel van de Rotterdamse haven. Vooral het aantrekken van aan de havens gebonden industrieën – toen nog iets nieuws – had zijn belangstelling, waarvan de creatie van het Botlek-plan zou blijk geven. De haven zou en moest zich als eerste bewijs van wederopbouw in stad en land, neen! in de wereld aandienen.

De tentoonstelling 'Rotterdam-Ahoy', welke hand in hand met mr. K. P. van der Mandele, voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, door hem werd doorgedreven – een expositie, die zonder het grandioze organisatietalent van Jacq Kleiboer nooit zou zijn tot stand gekomen – werd misschien wel het mooiste visitekaartje van zijn uitnemende wethouderschap. Maar behalve het havenherstel bevorderde hij in dit decennium de restauratie van de in de oorlogsjaren ontredderde gemeentefinanciën. Had hij niet in dit tijdvak geleerd wat een gulden waard is? In het College van Burgemeester en Wethouders was de geest toen slagvaardig! Vooral zijn bezieling! De samenwerking tussen de burgemeester mr. G. E. van Walsum en hem was zó goed dat bergen konden worden verzet. En ook met de collega's boterde het voortreffelijk. Men kan, schrijvend over die jaren, bevestigen de waarheid van het oude vaderlandse gezegde: het vaandel is waard wat de vaandeldrager waard is! Van Tilburg wàs zo'n heraut. Hij verdeelde nooit, maar bond samen!

Bij zo'n persoonlijkheid, een aangeboren begaafdheid – waarvoor hij als van huis uit Nederlands-Hervormd lidmaat, maar later meer toegeneigd tot de Remonstrantse Broederschap, intens God dankbaar kon zijn, ook al zou hij met dat stil in hem levend religieus gevoel nooit te koop lopen – paste natuurlijk ook een vertegenwoordiging in hogere politieke organen. Hij werd dan ook al gauw lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland (1946-1953), en van de Eerste Kamer der Staten Generaal (1951-1956). Een 'Nestor' – die rol zat in hem. Een intermédiaire – altijd! Een wijze man. Als hij keek, zag hij; indien hij luisterde, hóórde hij. Niet dezelfde begrippen!

De wijze uil, die Jan van Tilburg was, werd tot hoger bestuur geroepen. Bij koninklijk besluit van 6 september 1955 werd hij als opvolger van mr. J. Klaasesz door H.M. de Koningin benoemd tot gouverneur van Suriname, welke positie hij

van januari 1956 tot 1 mei 1962 bekleedde. Geleid door het inzicht dat een goede verstandhouding tussen de bevolkingsgroepen de basis van een wijs bestuur vormt, onderhield hij veelvuldig contact met de verschillende stammen, die hij 'over de vallen heen' bezocht.

Scholenbezoek; zorg voor de zwembaden, voor de kindertehuizen van de Broedergemeente en voor de zendingshospitelen gingen hem bijzonder ter harte. De uitwisseling van hoogleraren en studenten tussen ons toen nog overzeese Rijksgebied en het moederland bevorderde hij krachtig in het kader van het 'Wosuma' (wetenschappelijk onderzoek Suriname). In zijn ambtsperiode vielen de realisering van het Brokopondoplan, een Amerikaans project voor de smelting van bauxiet tot aluminium en de hiervoor noodzakelijke constructie van een stuwdam en een stuwmeer, bij welks officiële ingebruikneming door H.M. de Koningin in 1965 hij dan ook de eerste man was. Op industrieel gebied moge ook de opening van de spaanderplatenfabriek van de N.V. Bruynzeel tijdens zijn bewind worden vermeld. Een hoogtepunt van zijn bestuur over Suriname was ongetwijfeld het bezoek van H.K.H. Prinses Beatrix in 1958, die twee weken lang in het gouvernementshuis de gast was van de gouverneur en zijn vrouw. Teruggekeerd in Nederland bleef Van Tilburg verbonden met zijn oude belangstelling in het raam van de Stichting Sociale Belangen Suriname. Van Tilburg's gezondheid had al een paar maal te wensen overgelaten. Nadat hij in 1958, door De Gaay Fortman geroepen, vrijwillig overgekomen was naar patria tijdens de kabinetsformatie, waarbij zijn formateurschap voor een nieuwe regering in het geding was, moest hij zich, ditmaal verplicht, in de periode november 1960-mei 1961 onder dokters handen stellen in verband met een longaandoening, die behandeld werd in het academisch ziekenhuis van Utrecht. Hij kwam er bovenop en diende zijn tijd glorieus uit, daarin door zijn vrouw, die in Suriname veel sociaal en cultureel werk deed, bijgestaan. In 1962 repatrieerde hij.

Met ingang van 1 juli 1962 werd hij na mr. W. F. Lichtenauer benoemd tot algemeen-voorzitter van de Scheepvaart Vereeniging Zuid te Rotterdam, de associatie van ongeveer 275 ondernemingen in het havenbedrijf, welke ten doel heeft de belangen van de werkgevers te behartigen zowel in sociaal als

in economisch opzicht en goede betrekkingen tussen deze en de erkende vakbonden van havenarbeiders te onderhouden. In dit tijdvak van vijf jaar bleef de arbeidsvrede, welke zo zeer bijdraagt tot onze stedelijke en daarmee tot onze nationale economie, gehandhaafd. Zijn hoge kwaliteiten kwamen bij zijn functie van voorzitter van het permanente overleg tussen de ondernemers in het havenbedrijf en bij het leiden van de jaarlijkse onderhandelingen, tezamen met de Amsterdamse haven, met de vertegenwoordigers van de vakorganisaties, goed te pas. Lid van het Dagelijks en het Algemeen Bestuur van wat toen nog heette Centraal Sociaal Werkgevers-Verbond, en zodoende geïnformeerd over de landelijke richtlijnen van de loon- en prijspolitiek, waartoe hij met zijn kennis van zaken het zijne bijdroeg, wist hij in de vergaderingen met de bestuurders van de arbeidersbonden het klimaat te scheppen, waarbinnen de collectieve arbeidsovereenkomsten zonder moeilijkheden elk jaar opnieuw konden worden afgesloten. In zijn tussentijds contact met deze bonden over algemeen-sociale vraagstukken, welke de havens betreffen, en als voorzitter van het Pensioenfonds voor de Vervoer- en Havenbedrijven, droeg hij in ruime mate bij tot de tussen werkgevers en werknemers gewenste goede relaties.

Onder zijn leiding werd de Medische Dienst der Scheepvaart Vereeniging, die sinds 1929 voor een beperkt aantal ondernemingen in de haven als orgaan voor ziekte-controle en ongevalsbehandelingen functioneerde, uitgebouwd tot een Bedrijfs-geneeskundige Dienst voor de gehele haven van Rotterdam, van welke instelling hij voorzitter was.

De vraagstukken, waarvoor de Nederlandse vervoerders zijn gesteld, kregen een forum in het Contactorgaan Nederlands Vervoersoverleg, waarvan Van Tilburg bestuurslid werd. Van de Raad van Bestuur der Stichting Nederlands Vervoerswetenschappelijk Instituut maakte hij mede deel uit.

Jan van Tilburg was lid van de Gemeentelijke Commissie van Advies voor het Havenbedrijf, lid van de Raad van Toezicht van de Stichting 'Havenbelangen', voorzitter van de Stichting Onderzoek Arbeidssituatie Rijnmond (O.A.R.) en lid van het Comité 'Rotterdam 1970'.

Van de werkzaamheden, die hij in de sociaal-culturele sector verrichtte, mogen hier vermeld worden zijn voorzitterschap van het 'Plaatselijk Sociaal Overleg', een orgaan van directies van

ondernemingen in industrie, bankwereld, handel, zeevaart en haven; zijn curatorschap van de Academie voor Sociale Wetenschappen en Maatschappelijk Werk en zijn lidmaatschap van de Raad van Beheer der Stichting voor Pedagogische en Maatschappelijke Vorming (Nutsacademie); zijn presidium van het Anjerfonds Rotterdam en zijn bestuurslidmaatschap van het Prins Bernhard Fonds.

Van Tilburg was, tenslotte, lid van de Raad van Toezicht op het Schadeverzekeringsbedrijf en sociaal-commissaris van de Algemene Kunstzijde Unie (A.K.U.) te Arnhem.

Jan van Tilburg heeft vooral in de jaren na 1945 in onze stad een rol van betekenis gespeeld. Vijf carrières op zijn minst: de Dienst van 's Rijks Belastingen; het Gemeentebestuur van Rotterdam; het bestuurslidmaatschap van de provinciale en landsregering, het gouvernement van overzeese gebiedsdelen; en het Rotterdamse bedrijfsleven. Wie was hij nu wel precies? Een liberale socialist, éénmaal lijstaanvoerder van de Partij van de Arbeid te Rotterdam; die naar aanleiding van het conflict in het College van Burgemeester en Wethouders over de 'verjonging' in september 1971, tezamen met dr. J. Ph. Backx, de bekende Jacobijn in de vernieuwing van intermenselijke verhoudingen in het Rotterdamse havenbedrijf, zijn lidmaatschap opzegde? Was Jan van Tilburg niet eer een sociaal voelende liberaal dan een liberale socialist?

De vraag stellen, is ditmaal niet hem beantwoorden. Jan van Tilburg is immers altijd een man geweest van boeiende contrasten. Men kan in een beoordeling van hem niet over het ijs van één nacht gaan. Op het breukvlak van zijn kwaliteiten: willen en kunnen; moeten en mogen; zijn en zullen; durven en ver-zaken, heeft zich in hem, van huis uit met begaafdheden bevoorrecht, gesteund door zijn vrouw, zorgend voor zijn 'stam' – vooral de kleinkinderen – de man ontwikkeld, die een tijdperk in de Rotterdamse geschiedenis van na 1945 zal blijven markeren.

Maatschappelijk eerbetoon, waarvan iemand als hij, met zijn charmante persoonlijkheid, die voor hoog en laag openstond, de betrekkelijkheid maar al te goed kende, is hem natuurlijk ten deel gevallen: het commandeurschap van de Oranje Nassau-orde; het ridderkruis van de Nederlandse Leeuw; de orde van de